

ASMENVARDŽIŲ RAŠYBA: „PROBLEMA“, KURIĄ LAIKAS „IŠSPRĘSTI“

I DALIS: LITUANISTIKA

Dainius RAZAUSKAS

■ Tikroji „problema“, kurios mums niekaip nepavyksta „išspręsti“, – tai, kad mes vis dar lietuviai. Jei tik liautumės paikai spyriojęsi ir pagaliau nusimestume šitą varginančią našlą – savo įkyrėjusį lietuviškumą, savo nuobodžią, gėdingą lietuviybę, neduodančią jokios praktinės naudos, tik keliančią begalinius rūpesčius ir nuostolius, iškart lengviau atsikvėptume. Ir asmenvardžius galėtume rašyti laisvai, visomis pasaulio kalbomis, nebesukdami sau galvos dėl jų „autentiškumo“. Nes „autentiškumą“ jie praranda tik tada, kai parašomi lietuviškai.

Į tai jau esu bandęs atkreipti dėmesį straipsnyje „Arba Lietuva, arba lotyniško pagrindo asmenvardžiai“ (*Liaudies kultūra*, 2015, Nr. 3, p. 78–81, prieinama internetu). Tenai mėginau parodyti, kad yra bent dvi sritys, kurioje „originalus“, arba „autentiškas“, asmenvardžių rašymas išvis neįmanomas – net ir turint geriausių norų! Viena iš jų – senoji lituanistika ir Lietuvos istorija: pirma, čia gausu asmenvardžių, išvis neturinčių vienos nelietuviškos „autentiškos“ lyties, bet įvairiomis kalbomis (lotynų, vokiečių, lenkų ir kt.) rašomų skirtingai; antra, čia neįmanoma nubrėžti jokios ribos tarp vienodai nelietuviškai rašomų lietuvių ir nelietuvių asmenvardžių, kad nuspręstume, kuriuos dabar rašyti lietuviškai, kuriuos ne.

Antroji sritis, kurioje objektyviai neįmanomas autentiškas asmenvardžių rašymas, – orientalistika ir apskritai nevakarietiškas kultūras nagrinėjantys raštai Vakarų kalbomis: čia asmenų vardai paprastai rašomi ta kalba, kuria apie juos kalbama, pastaruoju metu dažniausiai angliškai, tad jokio „autentiškumo“ nėra net užuominų. Prisišlieja čia ir daugiau mažiau europietiška kultūra persiėmusios, bet nelotyniškus rašmenis (kaip slavų kirilika, graikų ir kt.) vartojančios kultūros, kurių asmenvardžiai, kai jie parašomi angliškai, irgi neturi nieko bendra su autentiškumu.

Dabar pateiksiu dar kelis ryškesnius pavyzdžius iš lituanistikos srities.

Iš pat karto noriu labai aiškiai pabrėžti, kad jų autoriai – iškiliausi mūsų humanitarai, mokslininkai ir vertėjai – niekuo dėti. Ir atrinkau juos ne tyčia, ne kad jie būtų ypač „nusidėję“ lietuvių kalbai, o veikiau atvirksčiai: minėsimose knygoje asmenvardžių chaosas man užkliuvo paprasčiausiai todėl, kad jas skaičiau, o skaičiau jas todėl, kad tai vienos geriausių, svarbiausių, reikalingiausių, įdomiausių, pirmaeilių mano knygų, ir jų autoriai bei vertėjai man – didžiausi autoritetai ir nuoširdžiai gerbiami kolegos. Ir jeigu jau tokiose, aukščiausios kokybės darbuose asmenvardžių rašymas visiškai sujauktas, tai ko norėti iš prastesnių, antraeilių? Negana to, aš ir pats esu šitaip rašęs ir iki šiol kartais būnu priverstas šitaip rašyti, nes tikrai nėra lengva plaukti prieš srovę.

Nesusipratimų šaltinis – ne autoriai ir vertėjai. Todėl jų tyčia neminėsiu.

Nesusipratimų šaltinis – pati dabartinė kalbos politika, trumparegis (ne)atsakingų kalbinkų ir politikų sprendimas vis dar leisti vartoti lietuvišką raštą, leisti rašyti lietuviškai. Supraskime pagaliau: šitaip mes asmenvardžių niekada deramai neparašysime! Lietuviškai išvis neįmanoma asmenvardžio parašyti „pagarbiai“, o kai stengiesi ir bandai, šit kas išeina.

Pradžiai – dvi panašaus turinio knygos: „Šv. Kazimiero gyvenimo ir kulto istorijos šaltiniai“ (Vilnius: Aidai, 2003) ir „Ankstyvieji šv. Kazimiero gyvenimai“ (Vilnius: Aidai, 2004).

Pirmojoje iš jų (p. 31–32) kaip reta sąžiningai ir atvirai nusakyti asmenvardžių rašymo principai: „Šaltinių vertime asmenvardžiai lietuvinami – yra rašomi lietuviškomis raidėmis fonetinio panašumo principu, pridėdant lietuvišką galūnę, o esant reikalui originalia rašyba pavardė pateikiama šalia, skliaustuose. Taip daryta dėl kelių priežasčių: nemaža asmenvardžių dalis turi tradicines rašymo lietuviškuose tekstuose formas; originalią formą galima rasti šalia pateikiamuose šaltiniuose originalo kalba; dažnai yra problemiška

iš originalo (daugiausia XV–XVI a. tekstų lotynų k.) atkurti slaviškas ir kt. originalias asmenvardžių formas, jų rašyba įvairuoja vėlesnių laikų istoriografijoje. Kitur asmenvardžiai, daugiausia šiuolaikiniai, rašomi originalo forma, kur reikia priduriant lietuviškas galūnes.“

Matyti, kad sudarytojui ligi skausmo pažįstama asmenvardžio „originalumo“ problema: toji lytis, kuria užrašytas istorinis asmenvardis, nebūtinai yra originali (pavyzdžiui, lotyniškai užrašyto slaviško asmenvardžio). Todėl, viena vertus, nėra jokio pagrindo jos laikytis. Antra vertus, tas pats asmenvardis tiek viena kalba, tiek skirtingomis kalbomis rašytas įvairiai, netgi paties jo turėtojo, todėl kalbėti apie „originalią“ asmenvardžio rašytinę formą tokiu atveju – tiesiog idiotizmas. Neišvengiama išvada: asmenvardžio „originali“, arba „autentiška“, forma yra fikcija, melagiena. Asmenvardis visuomet įgauna pavidalą toje kalboje, kuria yra tariamas ir rašomas, ir kiekvienas toks jo pavidalas yra ne mažiau originalus, autentiškas, jei tik yra pakankamai tikslus ir ypač – patvirtintas paties jo turėtojo.

Tačiau, kaip ką tik sakytą: „Kitur asmenvardžiai, daugiausia šiuolaikiniai, rašomi originalo forma, kur reikia priduriant lietuviškas galūnes.“ Taigi visas problemos skausmas perkeliamas į klausimą, kurie ir nuo kada asmenvardžiai laikytini „šiuolaikiniais“.

Visu aštrumu šis klausimas dūrė antroje iš nurodytų knygų, rašant XVI–XVII a. asmenvardžius (p. 7–11, 23–26, 31, 35, 37, 43, 46, 48–49, 86, 120–121, 174–175). Antai lotyniško teksto Gregorius Swiecicius lietuviškai rašomas kaip Grigalius Svencickis; le. Piotr Skarga – lie. Petras Skarga; le. Jan Łasicki – lie. Jonas Lasickis; le. Piotr Tomicki – lie. Petras Tomickis; Wapowski – Vapovskis; Jan Długosz – Jonas Dluogošas; Maciej Strykowski – Motiejus Strykovskis; tačiau italas Zaccaria Ferreri, lotyniškai rašęsis Zacharias Ferreri, lietuviškai pristatomas kaip Zacharijas Ferreris, taigi nei „autentiškai“ (nes neaišku, kurią lytį, lotynišką ar itališką, laikyti autentiškesne), nei lietuviškai (nes rašoma su geminata – sudvigubinta *rr*).

Apskritai itin svirus yra LDK asmenvardžių „autentiškumas“, nes čia ilgą laiką asmuo vienu metu įvairiais atžvilgiais galėjo laikyti save ir lietuviu, ir rusėnu, ir lenku, todėl jokia rašytinė jo asmenvardžio lytis – nei rusėniška, nei lenkiška, nei juolab lotyniška negali būti laikoma galutinai „autentiška“. Nelieka nieko kita, kaip rašyti arba lietuviškai ir taip pripažinti lietuviškų rašmenų, lietuviško rašto teises (o

Dievel!), arba jų nepripažinti ir rašyti lenkiškai – nes rusėnai rašė nelotyniško pagrindo raidėmis, o lotyniškos vardo lytys aiškiai dirbtinės. Pavyzdžiui, XVI a. pirmosios pusės Kijevo vyskupas Jonas Filipovičius, Kafos titulinis vyskupas Jokūbas iš Miechovo, poetas Andriejus Tšececkis (p. 25).

Martynas Liuteris lietuviškai rašomas (p. 13), matyt, pagal „tradicines rašymo lietuviškuose tekstuose formas“, nors tų formų „tradiciskumas“ suprantamas skirtingai. Todėl galų gale Lietuvoje šio plačiai žinomo asmens vardas rašomas dvejopai – tiek vokiškai, tiek lietuviškai. Tas pats asmuo, ta pati kalba (lietuvių, nes kalbame tik apie lietuviškus raštus) – dvi asmenvardžio lytys: viena „autentiška“, kita „tradicinė“.

Bet štai H. D. Wojtyska lieka parašyta lenkiškai, lietuviškai tik linksniuojama (p. 26). E. Curtius rašomas nei šitaip, lotyniškai, nei lietuviškai (Kurcijus), bet mišriai – Curtijus, linksniuojamas Curtijaus (p. 30) ir t. t.

Paskui tame pačiame puslapyje (39) „istoriniai“ asmenys Jonas Konarskis ir Stanislovas Šidloveckis (turėtų būti Šidloveckis) rašomi lietuviškai, o „šiuolaikinis“ Lietuvos istorikas Stephenas C. Rowellas – angliškai su lietuviškomis linksnių galūnėmis. Matyt, istorikui dar teks palaukti, kol jis įgis Lietuvoje „istorinio asmens“ statusą, ir jo vardas įgaus lietuvišką „tradicinę“ formą. Beje, o kaip asmenvardis įgaus tą lietuvišką „tradicinę“ formą, jeigu vis bus rašomas nelietuviškai?

Toliau (p. 40–41) vėl Joną Dluogošą, Frydriką Jogailaitį, Joną iš Slupčios (su lenkiška lytimi skliaustuose Jan ze Słupczy), Joną Ržešovskį (Jan Rzeszowski, turėtų būti Žešovskis arba Rešovskis) stengtasi parašyti lietuviškai, o štai Marija Kowalczyk rašoma tik lenkiškai, tiesa, su lietuviška linksniuojama vardo galūne.

Visišką asmenvardžių „autentiškų formų“ fikciją atskleidžia Petro Skargos „Šv. Kazimiero gyvenimo“ ištrauka originalo kalba – lenkiškai su lenkiškomis „tradicinėmis“ minimų istorinių vardų lytimis (p. 178) ir gretimame puslapyje (p. 179) jos vertimas į lietuvių kalbą su „tradicinėmis“ lietuviškomis: le. Ugo – lie. Hugo, le. Forseus – lie. Fursa, le. Fallianus – lie. Felanas, le. Ultanus – lie. Ultanas, le. Clotarius – lie. Klotaras, le. Carolomanus – lie. Karlomanas (?), le. Federicus – lie. Frydrikas, le. Henricus – lie. Henrikas, le. Helzbieta – lie. Elzbieta, le. Olbracht – lie. Albertas, le. Zygmunt – lie. Žygimantas, le. Fryderyk – lie. Frydrikas, le. Długosz – lie. Dluogošas ir t. t.

Dabar – nelygstamos vertės Mažosios Lietuvos pastoriaus ir istoriko, etnografo Mato Pretorijaus XVII a. pabaigos veikalas „Prūsijos įdomybės, arba Prūsijos regykla“, pirmasis jo tomas (Vilnius: Pradai, 1999). Leidinį pradeda nuodugnus įvadas, kuriame paties Mato Pretorijaus asmenvardis visur rašomas lietuviškai, nors „autentiškai“ būtų Matthaëus Praetorius arba Matthäus Prätorius. Lietuviškai rašomas ir Prūsijos karalius Frydrichas I (p. 9, 46). Toliau (p. 10) lietuviškai – tik Petras Dusburgietis, kiti – „autentiškai“ su lietuviškomis galūnėmis (kur pavyksta): Augustas Ludwigas Schlözeris, Augustas Gotthilfas Krause (lie. galūnė būtų -ė), Hennenbergeris, Kurtas Forstreuteris. Toliau, pasakojant apie Mato Pretorijaus kilmę, lietuviškai linkstama rašyti ir jo bendrapavardžių protėvių bei giminaičių asmenvardžius (o kaipgi kitaip?), antai tėvo Kristupo (Christophoro) Pretorijaus, bet štai Johanno Pretorijaus, kurio giminystė su Matu nenustatyta, vardas rašomas vokiškai, o pavardė – lietuviškai, taip pat ir Christiano Pretorijaus. Atrodo, kad jeigu šiedu pastarieji būtų kilme susiję su Matu Pretorijumi, tai jų vardai irgi būtų Johanas (ar net Jonas) ir Kristijonas. Kaip štai Jonas mums yra Rėza (p. 12), nors „autentiškai“ jis buvo Johann Rhesa. Grigas Pretorijus irgi parašytas lietuviškai (skliaustuose priduriant Gregor Praetorius), o Fridrikas Pretorijus ir Adomas Pretorijus – tik lietuviškai. F. W. Neumannas – tik vokiškai (p. 13). Toliau Kristupas Šulcas – lietuviškai (skliaustuose – „autentiškai“ su lietuviškomis galūnėmis Christophoras Schultzas, p. 14). Toliau viename puslapyje (17) Matas Kerberis parašytas lietuviškai (skliaustuose priduriant Matthäus Cörber), Jonas Vilpišas – lietuviškai (skliaustuose priduriant Johann Wielpisch), minėtasis A. G. Krause – vokiškai, o Jonas Bretkūnas – tik lietuviškai, nors „autentiško“ jo asmenvardžio būta Johannes arba Johann Bretke, Brettcke, Bret(t)chen arba Bretkius (p. 699). Kaip ką tik matėme, A. G. Krause jau bent dusyk parašytas vokiškai, bet štai toliau (p. 21) jis jau linksniuojamas lietuviškai, kilm. Krausės, vadinasi, turimas omenyje vardininko linksnio Krausė (visai lietuviškai būtų Krauzė). Toliau tame pat puslapyje minimi Kristupas Sappūnas (Christophorus Sapphun), Teofilis Šulcas (Schultz), Jonas Rikovijus (Richovius) ir vokiškai su lietuviška galūne M. Lutheris. Toliau (p. 26) vien lietuviškai rašomi Teodoras Lepneris (vok. Theodor Lepner), Fridrikas Pretorijus, vokiškai paminima Wallenrodų giminė ir lietuviškai, bet skliaustuose priduriant „autentišką“ formą, Jonas

Berentas (Johann Behrent), Adomas Fridrikas Šimelpenigis (Adam Friedrich Schimmelpfennig), Kristijonas Gotlybas Milkus (Christian Gottlieb Mielcke), Karolis Gotardas Keberis (Carl Gotthard Keber) ir Fridrikas Kuršaitis (Friedrich Kurschat).

Keistas, bet pamokantis yra Philippo Jacobo Hartmanno atvejis (p. 27), mat asmenvardis linksniuojamas (tekste minimas naudininko linksniu), nors „autentiška“ jo forma yra Philippus Jacobus Hartmann – tad ar neturėtų, vien tik priduriant lietuviškas galūnes, išeiti Philippusas Jacobusas? Nes jeigu atliekama vokiško lotyniškos kilmės asmenvardžio gramatinė analizė, ir lotyniškos galūnės (vokiškai nebelinksniuojamos) pakeičiamos lietuviškomis, tai jau tikrai nebe „autentiška“! Tai pasakytina ir apie Bernhardtą Johanną Niresijų, „autentiškai“ Niresius. Toliau viename puslapyje (p. 35) lietuviškai rašomi Jonas Sobieskis, Jokūbas Sobieskis ir vokiškai Dietrichas Vögedingas. Toliau (p. 40) vokiškai su lietuviškomis galūnėmis rašomas Franzas Schultzas (Kristupas Šulcas, kaip matėme, rašytas lietuviškai), mišriai Jacobas Weiheris (Jacobus Weiher), lenkiškai su lietuviškomis galūnėmis Melchioras Źelewskis ir, žinoma, lietuviškai Kotryna Sobieskaitė Radvilienė bei Joana Kotryna Radvilaitė.

P. 50 kilmininko linksniu paminėti Olauso Magnuso ir Adamo Olearijaus asmenvardžiai – kodėl ne Magno ir Olearijaus arba ne Magnuso ir Oleariuso?

P. 51 lietuviškai rašomi Matas (Matthaëus) Pretorijus, Petras Dusburgietis, Mikalojus Jerošinas, Vincentas Kadlubekas (p. 641 – Kadłubek), Motiejus Strijkovskis, Albertas Vijūkas-Kojelavičius, Adomas Brėmenietis ir čia pat „autentiškai“ Casparas Schützas, Matthaëusas Waisselis, ir čia pat vėl lietuviškai su „autentiška“ forma skliaustuose Jonas Dlužošas (Jan Długosz), Motiejus Miechovita (Maciej z Miechowa, lietuviškai turėtų būti Mechovita) ir Enėjas Silvijus Piccolominis (Aeneas Silvius Piccolomini ar Piccolomineus). Pastarasis atvejis itin iškalbingas, nes abu vardai rašomi visai lietuviškai, o pavardė tik pusiau ap-lietuvinta – turėtų būti Pikolominis.

P. 58 minimas lenko Jerzy Serczyko mokslinis leidinys apie Christophorą Hartknochą, kurio čia pat nurodomame pavadinime šis rašomas Krzysztof Hartknoch. Tad gal tik lietuviams jis Christophoras – ne Kristupas ir netgi ne Kristoforas?

Pažymėtini atvejai (ne taip jau reti tarp didikų), kai asmenvardžiai, kuriuos mes trokštame rašyti „autentiškai“, yra tiesiogiai susiję su vietovardžiais, kuriuos mes rašome lietuviškai. Tąsyk

tenka „autentiškai“ rašyti ir vietovardžius, kaip štai šio leidinio komentaruose p. 639, kur minimas „Witechindas (Wittekindas), Padebornos vyskupijos fogtas, Schwallenbergo ir Waldecko [vietovardžiai] grafas. Jis dalyvavęs kryžiaus žygyje ir parašęs tos kronikos pradžia, todėl M. Pretorius kroniką vadinęs grafo Waldecko vardu. <...> T. Hirschas taip pat patvirtino, kad grafas Wittekindas von Schwallenbergas-Waldeckas buvęs kryžiaus žygio dalyvis“. Akivaizdu, kad norėdami asmenvardį parašyti „autentiškai“, šitaip neišvengiamai esame priversti rašyti ir vietovardį, tad vietovardžių rašymas lietuviškai – anachronizmas, kurio irgi kuo greičiau būtina atsisakyti.

Pats M. Pretorijaus veikalas nagrinėjama me leidinyje paskelbtas itin patogia: to paties lapo kairiajame puslapyje – originalas, dešiniame – vertimas. Tad vertime būtų galima visus asmenvardžius rašyti lietuviškai, juk originali lytis visuomet matyti čia pat, kairiajame puslapyje! Bet ne: vertime asmenvardžiai rašomi pramaišiu – vieni „autentiškai“, kiti lietuviškai.

Pavyzdžiui, p. 328–333 kairėje Hertzog Conrad – dešinėje kunigaikštis Konradas, kairėje Christianus I – dešinėje Kristijonas I, kairėje Hermann von Saltza Hohemeister und Hertzog Conrad – dešinėje didysis magistras Hermannas von Saltza ir kunigaikštis Konradas, kairėje Hertzog Casimir von Lencicy – dešinėje kunigaikštis Casimiras iš Lenčicos (kodėl ne Kazimieras iš Lenčicos arba ne Casimiras von Lencicy?), kairėje König Ottocar – dešinėje karalius Otokaras.

P. 340–341 kairėje Petrus Schwentze – dešinėje Petras Schwentzė (taigi nei autentiškai, nei lietuviškai).

P. 348–351 kairėje Oporowski, (acc.) Nicolaum von Thüngen, des Nicolai, Nicolaus – dešinėje Oporowskis, Nicolajų von Thüngeną (kodėl ne Nikolajų iš Tiungeno?), Nicolajaus, Nicolajus. Bet argi Nicolajus yra autentiškas Nicolaus?

P. 345–357 kairėje Albrecht Friedrich, Georg Fridrich – dešinėje Albrechtas Frydrichas, Georgas Frydrichas, kairėje Johann Siegmund – dešinėje Jonas Zigmantas, kairėje Georg Willhelm, Friedrich Willhelm – dešinėje Georgas Vilhelmas, Frydrichas Vilhelmas, bet kairėje Friedrich von Holstein – dešinėje Friedrichas von Holsteinas (o juk Holstein – tai vietovardis Holšteinas).

P. 360–363 kairėje Georg Wilhelm – dešinėje Georgas Vilhelmas, kairėje Ioannes Casimirus – dešinėje Jonas Kazimieras, kairėje Czarnecki – dešinėje Czarneckis, kairėje Königsmarck – dešinėje Königsmarckas, kairėje Ragoczki – dešinėje Ragoczkis. Paaiškinime (išnaša 137 p. 656),

kur jau kalbama vien lietuviškai, Transilvanijos kunigaikščio vardas rašomas autentiškai Györgi I, jo žmonos asmenvardis – lietuviškai Sofija Bator, o Lenkijos ir Lietuvos karvedžių S. Czarneckio ir J. Lubomirskio – lenkiškai (lietuviškai būtų Čarneckis ir Liubomirskis).

P. 364–365 kairėje Michael Koribut – dešinėje Mykolas Kaributas, kairėje Friedrich Wilhelm ir Friedrich III – dešinėje Frydrichas Vilhelmas ir Frydrichas III.

P. 370–373 kairėje Jacobus – dešinėje Jacobas, tačiau kairėje Privilegius Casimirianus – dešinėje Kazimiero privilegija, kairėje Brettcken – dešinėje Bretkūnas (autentiškas pavardės rašymas neturėtų priklausyti nuo dažnai sąlygiškos tautybės, nes kodėl tada Juzefas Piłsudskis – ne Juozapas Pilsūdiškis–Giniotis?).

P. 378–379 kairėje Die Constitutiones Karnkovicanae – dešinėje Karnkowskio sprendimai (matai, lotynų kalba pavardės autentiškumui nekenkia, pakenkti gali tik lietuvių ir ypač dėl dvigubos *w*). O paaiškinime (išnaša 144 p. 657) rašoma Stanislovas Karnkowskis, taigi vardas lietuviškai, o pavardė lenkiškai.

P. 386–389 kairėje Hertzog Friedrich auß Sachsen, Hochmeister in Preussen – dešinėje Saksonijos hercogas Friedrichas, Prūsijos didysis magistras, tačiau kairėje Marggraf Albrecht Friedrich, Marggraf Georg Friedrich – dešinėje kunigaikštis Albrechtas Frydrichas, kunigaikštis Georgas Frydrichas. Ar vokiško vardo Friedrich lietuviška rašyba priklauso nuo titulo, luomo, nuo socialinės padėties?

P. 392–393 kairėje Conrad Hertzog von Masau – dešinėje Mazovijos kunigaikštis Konradas.

P. 398–399 kairėje lotyniškai parašyti lenkiški asmenvardžiai Miecislaus, Casimirus, Boleslaus, Vladislaus, Sbigneus, Lescus – dešinėje rašomi lietuviškai, tačiau ne pagal „originalią“ lotynišką, o pagal numanomą lenkišką lytį: Mieškas, Kazimieras, Boleslovas, Vladislovas, Zbignevas, Lešekas.

P. 414–415 kairėje Dietrich von Oldenburg Hohmeister – kairėje didysis magistras Dietrichas von Oldenburgas, kairėje Henrich Reuß von Plawen – dešinėje Henrichas Reužas von Plawenas. Beje, raidė β nėra „lotyniškojo pagrindo“ rašmuo.

P. 416–417 kairėje Die Tymppffen Floren – dešinėje Timpfo florenai, mat žmogus, vardu Tympf, buvo Lenkijos monetų kalyklos valdytojas (p. 659, išn. 158), o lenkų *y* įprasta (nevykusiai) keisti lietuvių *i*, todėl, matyt, lietuviškai jis parašytas kaip Timpfas.

P. 428–429, 432–433, 436–439 kairėje Hohmeister Conrad – dešinėje didysis magistras Conradas.

P. 438–439 kairėje Michael Kuchmeister – dešinėje Michaelis Kuchmeisteris (p. 364–365 tas pats vardas Michael rašytas lietuviškai Mykolas), kairėje Paulus Bellitzer von Rußdorff – dešinėje Paulius Bellitzeris von Rußdorffas (vardas Paulius kažkodėl parašytas lietuviškai), kairėje Vladislaus Jagiellonis – dešinėje Vladislovas Jogailaitis.

P. 440–445 kairėje Hertzog Friedrich – dešinėje hercogas Friedrichas, kairėje Hertzog in Preussen Albrecht Friedrich von Brandenburg – dešinėje Prūsijos kunigaikštis Albrechtas Frydrichas Brandenburgietis (kodėl ne Friedrichas von Brandenburgas?), kairėje Margg. Georg Friedrich – dešinėje kunigaikštis Georgas Frydrichas, kairėje Marggr. Albrechts Tochter Anna – dešinėje kunigaikščio Albrechto duktė Anna (kodėl ne Ona?), kairėje Joh[ann] Sigmund – dešinėje Jonas Zigmantas, kairėje Georg Wilhelm – dešinėje Georgas Vilhelmas, kairėje Friedrich Wilhelm – dešinėje Frydrichas Vilhelmas, kairėje Michael Koributh – dešinėje Mykolas Kaributas, kairėje die Heyrath des Marggr. Ludwigs mit der Princessin Radziwillin – dešinėje kunigaikščio Ludwigo vedybos su kunigaikštyte Radvilaite.

Ir taip toliau ištiesai.

Pridurkime, kad LDK kunigaikščių Radvilų giminės vardas, kilme ir daryba iš pagrindų lietuviškas, lenkiškai rašomas savaip, taigi – neautentiškai Radziwiłł, o lotyniškai – vėl savaip, lotyniškais rašmenimis, nors remiantis lenkiškąja lytimi, Radziwiłł (pavyzdžiui, straipsnyje „Kunigaikščių Radvilų sarkofagai Nesvyžiaus mauzoliejuje“, *Liaudies kultūra*, 2017, Nr. 2, p. 40–45). Ir angliškai šis grynai lietuviškas asmenvardis rašomas ne toks, koks yra lietuviškas, bet išlaikant lenkišką rašybą – Radziwiłł (p. 44, taip pat straipsnio „Nesvyžiaus Radvilų mauzoliejus XVI–XVII a.“ angliškoje santraukoje, p. 37). Gal tad ir mums derėtų rašyti iš tikrųjų „autentiškai“ – taip, kaip rašoma angliškai?

Pavartykime „Jono Basanavičiaus tautosakos bibliotekos“ 15-ą tomą „Raštai, antra knyga: Publicistika, recenzijos, iš gyvenimo kronikos ir laišku“ (Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004). Pradžioje – įvadas, pavadinimu „Neslūgstantis rūpinimasis tautosaka“ (p. 5–14). Jame daug lituanistui žinomų pavardžių – Aleksandro

Brücknerio (vardas parašytas lietuviškai, orig. Alexander, pavardė – autentiškai su lietuviška galūne), Augusto Schleicherio (autentiškai su lie. galūne), Eduardo Gizevijaus (pavardė lietuviškai – autentiškai būtų Gisevius), Leopoldo Geitlerio, Adalberto Bezenbergerio (autentiškai), Fridricho Kuršaičio (lietuviškai), Valterio Andersono (lietuviškai).

Toliau – J. Basanavičiaus 1910 m. lenkiškai parašytas straipsnis „Apie lietuvių liaudies dainas“ (*O pieśniach ludowych litewskich*), perspausdintas (p. 17–33) kartu su vertimu, irgi labai patogia: tame pačiame puslapyje viršuje – lenkiškasis originalas, apačioje – lietuviškas vertimas. Užtat labai aiškiai matyti, lengvai palyginama lenkiška ir lietuviška asmenvardžių rašyba. P. 17 lenkiškai rašoma Filipa Ruhiga – lietuviškai Pilypo Rūigio (skliaustuose pridurta „autentiška“ vokiškoji lytis Philipp Ruhig); p. 18 lenkiškai Edward Gisevius – lietuviškai Eduardas Gizevijus, šįsyk nebepriduriant skliaustuose autentiškos lyties (vok. Eduard Gisevius). Kiti asmenvardžiai pagreičiui rašomi tiek autentiškai, tiksliau, lenkiškai (P. von Bohlen, Wilhelm Jordan, prof. Nesselmann, J. I. Kraszewski, prof. A. Schleicher, dr. Löbel, prof. dr. Bezenberger, Christian Bartsch, prof. Leskien, prof. Ludwik Nast, Tezner, van der Meulen), tiek „lietuviškai“ (P. von Bohlen’as, Wilhelm’as Jordan’as, prof. Nesselmann’as, J. I. Kraszewski’s, prof. A. Schleicher’is, dr. Löbel’is, prof. dr. Bezenberger’is, Christian’as Bartsch’as, prof. Leskien’as, prof. Louis [!] Nast’as, dr. Tezner’is, dr. van der Meulen’as). Tačiau kitame puslapyje (19) – jau kitaip, mišriai: lenkiškai Staniewiczza, S. Dowkonta, F. Fortunatowa, Ws. Millera, prof. L. Geitlera, prof. Brugmann’a, Oskara Kolberga, d-ra Bassanowicza, Antoniego Juszkiewicza – lietuviškai [S.] Stanevičiaus, S. Daukanto, F. Fortunatovo, Vs. Milerio, prof. L. Geitler’io, prof. Brugmann’o, Oskaro Kolberg’o (vardas su galūne be apostrofos, pavardė – su apostrofu), d-ro Basanavičiaus, Antano Juškos (Juškevičiaus); lenkiškai paminėtas Adam Mickiewicz ir jo „Konrad Wallenrod“ – lietuviškai Adomas Mickevičius ir jo „Konradas Valenrodas“ (taip pat dar p. 29). P. 21 paminėtas legendinis prūsų dainius lenkiškai Rixelus (czy Ryxel) – lietuviškai Rizelius (ar Rixel), taigi vienas iš galimų vardų aplietuvintas, kitas ne (nors lietuviškai tai Rykselis). P. 28 lenkiškai Sauerwein, Kraszewski, Rhesa – lietuviškai Sauerwein’as, Kraszewski’s, Rėza. P. 30 lenkiškai S. Moniuszki, Reza (Rhesa), Ed. Gisevius’a, Bartscha, A. Juszkiewicza, Ed. Woltera – lietuviškai S. Moniuškos, Rėza, E. Gizevijaus, Bartsch’o,

A. Juškos, Ed. Volterio. P. 31 dar paminėtas lenkiškai Kurschat – lietuviškai Kuršaitis.

Panašiai kitame, irgi lenkiškai parašytame J. Basanavičiaus laiške *Do redakcyi „Niwyy“*: p. 79 lenkiškai Narbutt, Kraszewski – lietuviškai Narbutas, bet Kraszewski's; p. 83 lenkiškai Sryjkowski, Gwagnin, Łasicki – lietuviškai Strykowski's, Guagnini's, Lasickis ir t. t.

Kaip matyti, lenkiška rašyba irgi anaiptol ne „autentiška“ (dėl jos nereikia kaltinti Basanavičiaus!). Tačiau mums svarbi ne XX a. pradžios lenkiška rašyba, bet šiuolaikinė lietuviška, o ji – visiškai nesisteminga, suvelta ir savavališka. Redaktorius, žinoma, mušis į krūtinę žinąs „tikrąsias taisykles“, tačiau kiekvieno jos bus skirtingos. Neišvengiamai apeliuojama į kažkokį ypatingą, kone ezoterinį „žinojimą“: kuris iš autorių gal laikė save lietuviu, kuris gal turėjo lietuviško kraujo, kuris gal buvo palankus lietuviybei ir tuo „nusipelnė“ būti rašomas lietuviškai (čia jau „pagarba“ asmenvardžiui apsiverčia!), o kurį tiesiog jau „įprasta“ rašyti lietuviškai. Vien tam, kad paprasčiausiai galėtum pasirinkti tarp s ir z, tarp zz ir c ir panašiai. Todėl sakau: lietuviškai rašyti neįmanoma! Tad gal gana žaisti tautą ir valstybę su savo valstybine kalba ir raštu!

Lietuviškai rašytuose J. Basanavičiaus straipsniuose asmenvardžių rašybos išvis neliečiu, nors iš jos matyti jau tuomet, daugiau nei prieš šimtą metų, lietuvi kamavęs tas pats neapibrėžtumas, blaškymasis ir sistemos ilgesys (ypač žr. 96–97, 147, 256 ir 278). XX a. antroje pusėje klausimas lyg ir buvo išspręstas, daugiau mažiau nusistovėjusi lietuviška asmenvardžių rašyba. Tačiau ji pasirodė tebuvo sovietinė propaganda! O dabar vėl viskas stojo į savo vietas: apsisprendime pagaliau ir išvis meskime tuos nevykusius, nepatogius, juokingus lietuviškus rašmenis! Ir nebesukdami sau galvos rašykime bet kuria iš tikrų kalbų! Tik kuria dabar? Lenkų, vokiečių ar jau anglų? Et, praleidome tokią progą saugiai sulenkėti! Bet gal dar nevēlu?

Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto leidžiamo mokslinio tęstinio leidinio „Tautosakos darbai“ 55-ame tome p. 229 užtinkame pagrečiui itin autentiškai paminėtus dviejų žymių XX a. pradžios mokslininkų folkloristų, vokiečio ir čeko, asmenvardžius – Johanneso Bolte'ės ir Jiřío Polívkos. Sukrečia tai, kad čia pat nurodoma vokiškai išleistos jų abiejų bendrai parengtos knygos antraštė, kurioje greta vokiečio Johannes Bolte čekas pasirašo Georg Polívka, taigi savo

vardą pats parašo vokiškai! Lyg niekur nieko! Tai gal vokiškoji jo vardo lytis būtų autentiškesnė? Ką darytume, jeigu lietuviškai jis būtų pasirašęs Jurgiu?

O juk toks atvejis yra. Kad jau rašome asmenvardžius pagal grafinį „autentišką“ jų pavidalą, tai rašykime visus – ir nelietuviškai savo vardą rašiusių lietuvių, kaip Jurgis Gerulis, vokiškai rašęs Georg Gerullis. Užtat kitąsyk jis šitaip tvarkingai ir rašomas greta kitų – vokiškai su lietuviškomis galūnėmis: Georgas Gerullis, Christianas Stangas ir t. t. (*Res humanitariae*, XXI, p. 77 ir toliau).

Vieno jau užsiminto istoriko straipsnyje „Ką ankstyvieji rašytiniai šaltiniai byloja apie Kreivosios pilies vietą“ (*Lietuvos pilys 2008 = Lietuvos pilys*, IV. Vilnius: Vilniaus pilių valstybinis kultūrinis rezervatas, 2009, p. 112–127) Jerzy Ochmański parašytas lenkiškai (pavardė – su lietuviška galūne, vadinasi, linksniuojama, vardas – ne), o štai Tomas Volsingemas – lietuviškai (tiesa, skliaustuose priduriant angliškąją lytį Thomas Walsingham). Panašiai (p. 114–115) „šiuolaikiniai“ tyrinėtojai E. bei W. Hołubowicziai ir M. Morelowski rašomi lenkiškai, prie pavardžių priduriant lietuviškas galūnes, XV a. gyvenęs, taigi tikrai ne „šiuolaikinis“ prancūzas G. de Lannoy – prancūziškai (lietuviškai būtų Lanua), o XVII a. vyskupas Mykolas Zienkovičius – lietuviškai (tik turėtų būti Zenkovičius).

Kapitalinis parodos katalogas „Baltų menas“ (Vilnius: Vilniaus dailės akademija, 2009) – dvikalbis: tekstas visur dviem skiltimis, vienoje – lietuviškai, kitoje, greta – angliškai. Todėl ir asmenvardžiai pagrečiui rašomi savaip, pavyzdžiui, p. 18: Liudvikas Kšyvíckis ir Ludwik Krzywícki. Tokios tvarkos galėtų ir būti laikomasi: lietuviškame tekste – lietuviškai, o greta angliškame – pagal „autentišką“ rašybą. Bet kadangi mes nebeturime nuoseklios, sistemiškos lietuviškos asmenvardžių rašybos, šitaip nebeįsėina, ir p. 67 lietuviškame stulpelyje jau atsiranda Ludwikas Krzywíckis.

Dar keli pavyzdžiai, kaip mums dabar beįsėina.

P. 19 lietuviškai: „Remiantis labiausiai paplitusiomis teorijomis (M. Gimbutienės, P. Bosch-Gimperos, G. Devoto, J. P. Mallory, T. V. Gamkrelidzės, V. V. Ivanovo ir kt)...“ – angliškai: „According to mostly widespread theories

(those of M. Gimbutienė, P. Bosch-Gimpera, G. Devotas, J. P. Mallory, T. V. Gamkrelidze, V. V. Ivanov, etc.)...“ Kad Marija Gimbutienė Vakaruose yra Maria Gimbutas, galima nežinoti. Bet pavardė Devoto parašyta neabejotinai lietuviškai, kilmininko linksniu, todėl vardininkas išeina Devotas. Deja! Tai italas Giacomo Devoto. Iš kur vertėjai žinoti, kad pagrečiui su gana lietuviškai atrodančiais asmenvardžiais vienas staiga bus parašytas „autentiškai“ ir net be lietuviškos galūnės? Nes juk sistemos nėra! Tik J. P. Mallory be „problemų“. O rusiškai rašiusio kartvelo Gamkrelidzės –ė galūnėje – irgi neabejotinai lietuviška, nes niekas pasaulyje daugiau tokios raidės neturi.

P. 61 lietuviškame stulpelyje užtinkame tiek Pitėją, tiek Pytėją (ang. Pytheas), tiek lietuviškai parašytą Vulfstaną (ang. Wulfstan), tiek „autentiškai“ parašytą J. Voigtą, kuris lietuviškai būtų Foigtas. P. 513 Wulfstanas jau rašomas angliškai su lietuviška galūne, o jo santykinai bendraamžis Saksas Gramatikas – lietuviškai (angliškame stulpelyje Saxo Grammaticus). P. 522–523 Livonijos ordino magistras Andrius Štirietis (Andreas von Stierland) parašytas lietuviškai, o to paties amžiaus karys ir keliautojas iš Prancūzijos (anksčiau jau užsimintas), lygiai taip pat pagal vietovardį sudaryta pavardė Ghillebert’as de Lannoy – prancūziškai. Toliau (ligi p. 530) daugybė asmenvardžių (tarp jų Jonas Dlugošas – Jan Długosz, Chadži Girėjus – Haji Girei ir kiti) parašyta lietuviškai, tik be išimčių Ghillebert’as de Lannoy ir Vytauto Didžiojo juokdario Henne’s vardas atseit „autentiškai“.

„Autentiškai“ kai kur rašomi ir vietovardžiai, kaip Sösdala (p. 425, 437), vokiškai net Greibau Semboje (p. 437).

P. 584 lietuviškame stulpelyje „autentiškai“ parašytas Carlas Engelis, o p. 609 lietuviškai Teodoras Narbutas, Eustachijus ir Konstantinas Tiškevičiai, Adomas Honoris Kirkoras, Juzefas Ignacas Kraševskis, Mykolas Eustachijus Brenšteinas, Juozapas (nebe Juzefas!) Ozemblovskis, Motiejus Pšibilskis – visų jų lenkiškos pavardės matyti greta angliškame stulpelyje. Lietuviškai lenkiškos ir vokiškos (kaip Kristupo Hartknocho) pavardės rašomos ir toliau, ligi p. 612, kur staiga atsiranda Walteris Bothe, ir tada (p. 613) jau eina Louis Pierre’as Bichebois, Victoras Adamas Isidore’as Deroy, Philippe’as Benoit, Francois (raidelė! – turi būti ç) Grenier, Adolphe’as Lafosse’as, o iškart po jų – vėl lietuviškai Kanuto Rusecko, Karolio Ripinskio, Alberto Žameto, Antano Zaleskio ir kitų lenkiškos pavardės („autentiškos“

visada greta angliškajame stulpelyje). P. 615 jos vėl pakartojamos lietuviškai, o drauge su jomis – Hippolyte’as Moulinas ir Franzas Kellerhovenas. Ir taip toliau ligi p. 624, kuri vainikuoja vienas po kito Jano Nepomuceno Bobrowicziaus – lenkiškai ir Juzefo Ignoto Kraševskio – lietuviškai parašyti asmenvardžiai (angliškame stulpelyje abu, žinoma, lenkiškai). Lucijos Okulicz-Kozaryn vardas p. 640 parašytas lietuviškai, o pavardė lenkiškai (angliškame stulpelyje Łucja).

Pažymėtinas Jono Kazimiero Vilčinskio atvejis, kurio asmenvardis angliškai nuosekliai (p. 610, 612, 615, 653) rašomas lenkiškai, Jan Kazimierz Wilczyński – netgi išnašų lape, kur paaiškinta, kad Jonas Kazimieras Vilčinskis gimė 1806 m. Jasionyse netoli Utenos, taigi buvo lietuvis, negana to, per gyvenimą pasirašinėjo bent keliomis kalbomis: lenkiškai, prancūziškai, rusiškai. Susidaro įspūdis, kad jei bent kartą esi užrašytas lenkiškai – viskas, tokia nuo šiol ir bus tavo vardo „autentiškoji“ lytis. Panašiai T. Daugirdas – aki-vaizdžiausiai lietuviškas asmenvardis, lietuviškesnį sunku sugalvoti – angliškame stulpelyje rašomas T. Dowgird (p. 653).

Dar knieti paminėti p. 615 atspausdintą XIX a. atviruką, vaizduojantį legendinę Prūsų Krivio Krivaičio šventyklą Romuvą, su prierašu trimis kalbomis – lietuvių, latvių ir lenkų. Lietuviškai parašyta: *Dievų Ramuva Prusuose su amžinu ugniu po Kryvų-Kryvaičio priežiūrą*. Latviškai: *Romovas swehta weeta Prusija ar deewa bildem un muhschigo uguni, sem Kriwu-Kriweita apgahdibas*. Lenkiškai: *Romowe w Prusah z bogami, wiecznym ogniem przez Kriwe-Kriweitę strzeżonym*. Šalia – šiuolaikinis angliškas vertimas: *The gods’ Romowe with the eternal fire overseen by Kriwe Kriwaitis*. Nekalbant apie vertimą, dabar rūpi asmenvardis. Viena vertus, jis sulietuvinta priesaga *-aitis*, kita vertus, su dviguba *w*. O kaipgi kitaip – juk mes be dvigubos *w* nenurimsim, ar ne?

Žymios mūsų tautosakininkės ir mitologės straipsnyje „Lietuvių deivė Krūminė ir jos atšvaitai slavų tradicijose“ (*Baltai ir slavai: dvasinių kultūrų sankirtos*. Vilnius: Versmė, 2014, p. 306–325) p. 308–311 rašoma Jozefas Ignacas Kraszewskis (lenkiškai su lietuviškomis galūnėmis) ir čia pat lietuviškai T. Narbutas (lenkiškai „autentiškai“ Narbutt), toliau Wilhelmas Mannhardtas (vokiškai su lietuviškomis galūnėmis) ir čia pat lietuviškai M. Strykovskis (lenkiškai Srykowski), toliau Jonas Krečinskis (lietuviškai), Hermannas Useneris (vokiškai – lietuviškai

Hermanas Uzeneris) ir vėl šalia M. Strykovskis, toliau Aleksandras Brückneris (vardas lietuviškai, nes autentiškai Alexander, pavardė – autentiškai su lie. galūne) ir kitame puslapyje, žinoma, lietuviškai Jokūbas Brodovskis, nors jis pats taip niekada nepasirašinėjo, o tik Jacob Brodowski, Brodowski ar Brodowskŷ.

Kitame tos pačios autorės straipsnyje „Saulės ratų ir jos laivo mitiniai vaizdiniai: šviesulys paros cikle“ (*Tautosakos darbai*, t. 54, 2017, p. 13–25) rašoma Enėjas Silvijus Piccolominis (autentiškai Aeneas Silvius Piccolomini, lietuviškai būtų Enėjas Silvijus Pikolominis), Erazmas Stella (autentiškai Erasmus Stella, lietuviškai Erazmas Stela), Jonas Dlugošas (le. Jan Długosz), Martynas Kromeris (le. Marcin Kromer), Aleksandras Guagninis („autentiškai“ – Alexander Guagnini, Guagnino, Gvagnini, Gvagninius, Quagninus ir t. t., lietuviškai – Aleksandras Gvanjinis, tas pat kitos autorės straipsnyje tame pačiame leidinyje (p. 112): Johannas Davidas Wundereris (autentiškai su lietuviškomis galūnėmis), Salomonas Henningas (irgi), Wolfgangas Christophoras Netellhorstas (irgi), Balthazaras Rusowas (autentiškai būtų Balthasar Russow, lietuviškai – Baltazaras Rusovas) ir čia pat lietuviškai Galeacas Mareskottis (itališkai Galeazzo Marescotti). Ir t. t.

Autorės nesauvaliavo, tai ne jų klaidos – šitaip kalbininkų sprendimu asmenvardžiai rašomi kapitaliniame keturtomyje „Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai“. Jį daug anksčiau skaitydamas buvau įsitraukęs į turinį, tad asmenvardžiai man tuomet tiesiog praslydo pro akis, o dabar iš naujo dėl jų visus keturis tomus nuosekliai peržiūrėti būtų per sunkus darbas, kurio rezultatai ir taip numanomi.

Tame pačiame „Tautosakos darbų“ tome dar užtinkame lietuviškai parašytą Johaną Gotfrydą Herderį (p. 162) ir čia pat (p. 163) jį parašytą autentiškai su lietuviškomis galūnėmis – Johannas Gottfriedas Herderis. Tame pat p. Pilypas Ruigys rašomas lietuviškai, skliaustuose nurodant „autentišką“ lytį Philipp Ruhig. Toliau (p. 164) vokiečių kilmės latvių rašytojas, kalbininkas Gothardas Frydrichas Stenderis parašytas tik lietuviškai, nenurodant jokios „autentiškos“ lyties (vokiškai jis buvo Gotthard Friedrich Stender, latviškai – Gothards Fridriks Stenders), o lenkas Tadas Čackis – lietuviškai (skliaustuose priduriant Tadeusz Czacki). P. 178 lietuviškai rašomas ir Gotfrydas Ostermejeris (Gottfried Ostermeyer), o p. 179 – vokiškai su lietuviškomis galūnėmis Johannas Gustavas Büschingas ir Antonas Friedrichas Büschingas. P. 185 Johannas Christophas

Adelungas, p. 186 vokiškai su lie. galūne Lessingas, lietuviškai serbas Vukas Karadžičius (skliaustuose priduriant Vuk Stefanović Karadžić – nors labai abejoju, ar tai serbiški rašmenys) ir vien lietuviškai prancūzas Klodas Forelis (autentišką lytį C. Fauriel tenka numanyti iš prieš tai paminėto jo parengto leidinio). P. 190 nežinia kaip pasirašinęs (lenkiškai ar ukrainietišškai) Pranciškus Siarčinskis ir čekas Ladislavas Čelakovskis rašomi vien lietuviškai, o lenkas Bogumiilas Lindė – mišriai (vardas autentiškai su lietuviška galūne, o pavardė lietuviškai, nes lenkai neturi *é*). P. 191 prie Ladislavo Čelakovskio užtinkame skliaustuose nurodytą čekišką lytį Ladislav Čelakovský (ačiū Dievui, lietuviškoji nuo jos nedaug skiriasi), o Jenischas parašytas vokiškai su lietuviška galūne. P. 192 Bogumilas Lindė jau parašytas visai lietuviškai, o Peteris Köppenas – nežinia kokia kalba (su lietuviškomis galūnėmis), nes čia pat išnašoje paaiškinta, kad tai rusų bibliografas Piotras Keppenas, kurio rusiškai parašytas darbas buvo išverstas į lenkų kalbą (tad veikiausiai ten jis ir virto „autentiškuoju“ Peteriu Köppenu). Beje, geminatų (dvigubų priebalsių) mes nerašome, tad lietuviškai turėtų būti Piotras Kepenas. Tame pačiame puslapyje dar minimas kažkoks Vateris, iš kurio parašymo neįmanoma suprasti, ar tai lietuviškai parašytas Wat(teris), ar „autentiškai“ parašytas lie. Fateris. Neįmanoma todėl, kad nėra jokios sistemos – nei vienokios, nei kitokios.

Įvadiniuose straipsniuose į kapitalinį mokslinį leidinį „Lietuvių mįslės: Rinktinė“ (Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2018) asmenvardžiai rašomi ištikimai laikantis jovalo antisistemos. P. 11 latvių folkloristės Almos Ancelānės, la. Alma Ancelāne, asmenvardis rašomas mišriai – p. 11 Alma Ancelānė, p. 13 du kartus skirtingai: Alma Ancelānė (lietuviškai) ir A. Ancelānė (mišriai). Toliau (p. 16–17) Archeris Tayloras pelnė „autentišką“ rašybą su lietuviškomis galūnėmis, o Viljamui Normanui Braunui teko lietuviška. P. 23 Snoris Sturlusonas rašomas lietuviškai (autentiškai Snorri), o p. 25 Leea Virtanen – autentiškai. P. 28 Arnoldas van Gennepas – autentiškai su lie. galūnėmis, o p. 35–41 Frydrichas Pretorijus, Matas Pretorijus, Kristijonas Štimeris, Teodoras Lepneris, Mykolas Merlinas, Jokūbas Brodovskis, Augustas Šleicheris, Gotfrydas Ostermejeris, Pilypas Ruigys, Ambraziejus Kašarauskis, Adalbertas Becenbergeris, Frydrichas Bekeris, Karolis Glogau – visi lietuviškai. P. 47 Antti Aarnės asmenvardis – mišriai: vardas

visai autentiškai, nè nelinksniuojant, o pavardė su lietuviška galūne -ė. P. 48 A. Tayloras – autentiškai su lie. galūne, A. Šleicheris – lietuviškai. P. 53 A. Tayloras vėl taip pat, o Roberto Lehmanno-Nitsches pavardė (šitaip kilmininko linksniu) palieka klausimų. Paskui dar (p. 360) rusas Владимир Пропп lietuviškai parašytas Vladimiras Proppas – su lietuviškai nerašoma geminata šaknyje. Angliškai rašomi ir kai kurie „tarptautiniai“ terminai, kaip antai Zeno koanai (p. 11) – lietuviškai dzeno koanai.

Įdomiame žinomo autoriaus straipsnyje „Gedimino kodas“ (*Kultūros barai*, 2020, Nr. 10, p. 71–84) Williamas Shakespeare’as rašomas angliškai, autentiškai su lietuviškomis galūnėmis (p. 71); Markvardas Zalcbachas – lietuviškai (p. 74–75); Janas Długosz – lenkiškai su lietuviškomis galūnėmis (p. 78, 83); Motiejus Strijkovskis – lietuviškai (p. 78–79); Jonas Lasickis – lietuviškai (p. 81); kažkoks italas Pranciškus – lietuviškai, Julijus Cezaris, žinoma, – lietuviškai, Bona Sforza ir Alessandro Pesseti – itališkai, pastarojo vardas su lietuviška galūne, pavardė – be (p. 83); galiausiai Herberšteinas – vėl lietuviškai (p. 84).

Kokiu pagrindu, kuo remiantis kai kurie asmenys taip „diskriminuojami“? Ir kurie, tiesą sakant, diskriminuojami, o kurie – pagerbiami?

AKIVAIZDI IŠVADA

Jokios asmenvardžių rašymo sistemos lietuviškoje raštijoje nebėra. Tas pats asmenvardis gali būti rašomas arba „autentiškai“, arba lietuviškai priklausomai nuo sunkiai nuspėjamų, perdėm subjektyvių sumetimų, kas yra „įprasta“, „tradiiciška“, o kas ne. Netgi tokie žymūs asmenys kaip Martin Luther tuo pat metu gali būti rašomi tiek Martinas Lutheris, tiek Martynas Liuteris, ir abi lytys pateisinamos: viena – nes autentiška, kita – nes įprasta, tradiciška.

Galima būtų išvis atsisakyti asmenvardžių lietuvinimo, lietuviškos visų asmenvardžių rašybos, tik tada netrukėtų paaiškėti, kad daugelis autorių įvairiomis kalbomis (vokiečių, lenkų, lotynų, pastaruoju metu jau ir anglų) juos rašė ir teberašo skirtingai, kad jokios vienos „autentiškos“ jų formos išvis nėra. Taigi ir „autentiškos“

asmenvardžių rašybos sistema neįmanoma – nes tai ne sistema, o subjektyvią atranką įteisinęs chaosas.

Dėl to nori nenori tenka pripažinti, kad – jeigu vis dėlto dar nedrįstame išvis atsisakyti lietuviško rašto – vienintelė įmanoma asmenvardžių rašybos sistema yra juos visus rašyti lietuviškai. Be išimčių. Tuomet ilgainiui nusistovėtų daugiau mažiau griežtos, tolydžio griežtėjančios taisyklės, būtų galima sudaryti išsamią, tolydžio papildomą viešai prieinamą atitikmenų lentelę, kurioje susiradus nelietuvišką asmenvardį iškart šalia būtų matyti lietuviška jo rašyba, ir atvirkščiai – susiradus lietuviškai parašytą asmenvardį iškart šalia būtų matyti jo autentiška lytis arba net kelios lytys skirtingose kalbose.

Žinoma, lieka galimybė ir atsisakyti bet kokios asmenvardžių rašybos sistemos ir juos rašyti taip, kaip kam užeina ir išeina. Tuomet tie, kas palankesni lietuvybei, juos lietuvinis kaip tinkami, kaip išmanys, o tie, kuriuos kankina tautinis nevisavertiškumas, rašys visais įmanomais rašmenimis, su pasimėgavimu griaudami, ardydami lietuvišką daiktavardžių linksniavimą ir lietuvišką raštą. Tiesą sakant, dabar kaip tik taip ir yra.

SPELLING OF PERSONAL NAMES: A “PROBLEM” THAT IT IS TIME TO “SOLVE” PART I: LITHUANIAN STUDIES

Dainius RAZAUSKAS

The article raises the issue of writing (transcribing) of foreign personal names in Lithuanian texts. It is noted that we do not have a unified system, according to which it is clear when and what personal names are written in authentic form and when – in Lithuanian. Arguments used by authors or editors are overly subjective and difficult to predict. Even famous individuals like Martin Luther can be written simultaneously as Martinas Lutheris and Martynas Liuteris. Numerous examples of academic publications are used to support these statements. It is considered that the “Lithuanianisation” of personal names could be abandoned entirely, but it would soon become clear that many authors in different languages (German, Polish, Latin, recently also English) wrote and continue to write them differently. Therefore, according to the author, the only possible system of personal names is to write all personal names in Lithuanian. No exceptions. In the long run, the rules on their transcription will become more or less strict, and gradually becoming stricter.